Hva slags semantisk rolle spiller den beskrivende delen av en nominalfrase?

Thorstein Fretheim

Professor Emeritus,
Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet
E-post: thorstein.fretheim@hf.ntnu.no

English abstract p. 76

I samsvar med den språkfilosofiske teorien om direkte referanse (Kaplan) antas det at deskriptive elementer i refererende termer ikke bidrar med sannhetsbetingelser til den uttrykte proposisjonen. Slike beskrivelser har hva relevansteoretikerne med Sperber og Wilson i spissen omtaler som et proseduralt innhold, men relevansteorien i sin nåværende form gjør det i prinsippet umulig å trekke de rette konklusjonene av denne innsikten.

Innledning

David Kaplan (1989a,[1] 1989b[2]) og andre tilhengere av teorien om direkte referanse for refererende termer, hevder at den tanken avsenderen uttrykker med sin ytring, og den tanken som fester seg i adressatens sinn, ikke kan være den samme, for avsender og adressat opererer i ulike mentale kontekster. Om A sier til B *Jeg lukket ikke kjøkkenvinduet*, vil A uttrykke en *de se* tanke om sin egen rolle når det gjelder saksforholdet, mens adressaten B vil forme en *de re* tanke om A. Avsenders og mottakers respektive tanker omkring saksforholdet kan ikke kommuniseres så lenge A og B befinner seg i hver sine kontekster, heter det. B kan derimot uttrykke den samme proposisjonen som A ved å si *Du lukket ikke kjøkkenvinduet*. Pronomenene *jeg* og *du* har forskjellig leksikalsk betydning – ulik «karakter» i Kaplans terminologi – men referansen til individet A er den samme. A med sin ytring og B med sin uttrykker begge den samme singulære proposisjonen om A. Denne proposisjonen lar seg kommunisere, i motsetning til den forskjellen som den uttrykte kontrasten mellom pronomenene *jeg* og *du* avspeiler.

Relevansteorien (Sperber og Wilson 1986;[3] Wilson og Sperber 2004;[4] Carston 2002;[5] Blakemore 1987[6]), heretter kalt RT, godtar ikke det skillet mellom kommuniser-

Norsk filosofisk tidsskrift
vol. 46, nr 1, s 34–48
©2011 universitetsforlaget
ISSN 0029-1943

bar proposisjon og ikke-kommuniserbar tanke som teorien om direkte referanse legger opp til (i tillegg til Kaplan, se også Recanati 1993,[7] og en rekke arbeider av Perry fra og med Perry 1977[8]). Nøytralisering av forskjellene mellom avsenderens og adressatens kontekster er ingen forutsetning for vellykket kommunikasjon. Dan Sperber og Deirdre Wilson framholder at all mellommenneskelig kommunikasjon er risikofylt. Det er unødvendig, til tider også urealistisk, å forestille seg at den tanken som avsenderen uttrykker, noensinne vil bli oppfattet og opplevd av adressaten nøyaktig slik den var tenkt fra avsenderens side – helt uavhengig av motsetningen mellom tanker *de se* og andre tanker. Det man realistisk kan oppnå, er en tilstrekkelig grad av likhet («resemblance») mellom avsenderens intensjoner og adressatens oppfatning av dem til at ytringen gir adressaten en kognitiv gevinst som samsvarer med avsenderens intensjon. En ytring er optimalt relevant for adressaten dersom de kognitive effektene den skaper, oppveier de mentale anstrengelsene som må til for å oppnå dem. Adressatens forståelse av avsenderens intensjon bygger på en kombinasjon av avkoding av det innholdet den språklige modulen avgir, og et slutningsbasert (pragmatisk) tolkningsarbeid med dannelse av hypoteser om avsenderens intensjon. For relevansteorien har semantiske representasjoner kognitiv signifikans i den grad det representerte innholdet utgjør informasjon som føles relevant nok til at adressaten handler på grunnlag av den eller lagrer den i minnet. Det «bokstavelige» innholdet som tilsvarer det mange filosofer (f. eks. Bach 2004[9]) legger i uttrykket «det som sies» («what is said», framfor alt forbundet med Grice 1989[10]), har ingen kognitiv signifikans ifølge RT. Dette innholdet vil være en semantisk underspesifisert begrepsstruktur, en semantisk representasjon som ikke er noe mer enn en premissleverandør i forhold til adressatens tolkning av avsenderens eksplisitt kommuniserte budskap. Kognitiv interesse har bare den miksen av språklig kodet innhold og kontekstdrevne slutninger som den mentale representasjonen av et bestemt saksforhold vil måtte bygge på. RT godtar derfor ingen «lingvistisk referanse» knyttet til «det som sies», i tillegg til «den talendes referanse» knyttet til «det som menes», som for eksempel hos Bach (ibid).

Dersom refererende termers kognitive signifikans knyttes til den måten referansen presenteres på (i samsvar med Frege 1892[11]), og ikke til selve referenten slik den trer fram i adressatens bevissthet, da vil ikke nødvendigvis kravet til relevans være oppfylt. For Kaplan gir den beskrivelsen av referenten som en referensielt brukt nominalfrase inneholder, kun et tips om hvordan adressaten bør trekke slutninger som fører til identifisering av referenten. Han har sagt at den språklige måten å presentere referansen til singulære termer på «should not be considered part of the content of what is said but should rather be thought of as [a] contextual factor […] which help[s] us interpret the […] utterance as having a certain content» (Kaplan 1978:228[12]).

Dette kunne like gjerne ha vært sagt av Sperber og Wilson med henvisning til språklige uttrykk som ikke koder begrep som inngår i proposisjonen, men som isteden antyder hvordan adressaten skal trekke slutninger for å avdekke ytringens eksplisitt uttrykte innhold og eventuelle implikaturer. Relevansteoretikerne omtaler slike uttrykk som prosedurale markører eller indikatorer («procedural markers/indicators»; Wilson og Sperber 1993[13]). De tillegges et

semantisk innhold til tross for at de ikke er bestanddeler i den uttrykte proposisjonen. Denne terminologiske praksisen forsvares med argumenter for å knytte skillet mellom semantikk og pragmatikk til to grunnleggende forskjellige kognitive prosesser, henholdsvis kontekstuavhengige kodingsprosesser som gir en logisk form som resultat, og slutningsprosesser som spiller en rolle i samspillet mellom språkets konvensjoner og kontekstdrevne antagelser. I følge RT representerer de fleste ord og uttrykk i et språk begreper som inngår i setningens logiske form, men noen ord og deler av ord (affikser) tillegges et proseduralt semantisk innhold i det de ikke bidrar til oppbygging av den mentale representasjonen av et saksforhold (ytringens proposisjonale innhold), men gir beskjed om hvordan adressaten skal gjennomføre den pragmatiske fasen av arbeidet med å forstå ytringens innhold. Ikke minst begrenser slike prosedurale indikatorer adressatens (sub-personale) valg av kontekst, altså premisser som legges til grunn for den pragmatiske tolkningen av en gitt ytring.

Uttrykk med proseduralt innhold vil imidlertid aldri opptre i form av beskrivende elementer i en nominalfrase som representerer et singulært begrep, for slike elementer koder begreper som inngår i en representasjon av ytringens innhold, heter det i RT-kretser, ikke prosedyrer til bruk i den pragmatiske tolkningen. Tanken om at beskrivende elementer i refererende termer ikke bidrar til setningens logiske form og ytringens proposisjon, er altså ikke akseptabel for RT.

I dette bidraget til NFTs spesialnummer om pragmatikk vil jeg imøtegå relevansteoriens hevdvunne syn på hva slags uttrykk i en setning, tolket i en kontekst, som spiller en rent prosedural rolle. Dette medfører at jeg forsvarer teorien om at den lingvistiske måten å presentere referansen til singulære termer på er sannhetsfunksjonelt irrelevant, men mine beveggrunner er, som jeg vil vise, ikke helt de samme som Kaplans. Jeg regner meg som relevansteoretiker selv og avviser derfor ideen om at analyse av *de re* kommunikasjon krever at vi skiller mellom kommuniserbart, sannhetsfunksjonelt innhold og ikke-kommuniserbare tanker.

Den måten beskrivende elementer i en refererende term presenterer referenten på, vil ikke nødvendigvis være til noen hjelp for adressaten som skal identifisere referenten. Å vende adressatens oppmerksomhet mot en kilde til identifisering av referenten er utvilsomt én viktig oppgave den beskrivende delen av en refererende term kan ha, men det er lett å finne eksempler på at begreper som inngår i en bestemt beskrivelse ikke er tatt med for et slikt formål. Det deskriptive innholdet av en refererende nominalfrase kan i stedet bidra til å gjøre en vesentlig kontekstuell premiss mer opplagt for adressaten, og enkelte ganger kan det utløse slutninger som leder adressaten til en sekundært uttrykt proposisjon innføyd i en nominalfrase (kalt «background proposition» hos Corazza 2005,[14] i motsetning til hans «official proposition», den primære proposisjonen, som er uttrykt på setningsnivå) eller til en implikatur, en implisitt kommunisert tanke som adressaten aktiverer utelukkende ved hjelp av slutninger, uten språklig avkoding.

Jeg bruker termen «sekundær» om en proposisjon som er resultatet av at adressaten kombinerer avkoding og pragmatisk bearbeidelse av det deskriptive innholdet av en nominalfrase som er brukt referensielt, men dette innebærer ikke noen devaluering av verdien av informasjon som er presentert i

en slik syntaktisk sammenheng. Fenomenet har vært forbundet med begrepet «presupposisjon» innenfor flere språkvitenskapelige tradisjoner gjennom tidene, men for meg er dette en tilslørende språkbruk, idet avsenderen ikke nødvendigvis tar det for gitt at det som beskrivelsen går ut på, stemmer overens med informasjon adressaten allerede har i sin kunnskapsbase. Avsenderen kan bevisst legge konseptuell informasjon som adressaten ikke har noe forhold til fra før, inn i en refererende nominalfrase. Den primært uttrykte proposisjonen knyttes til ytringens sannhetsbetingelser, mens det deskriptive innholdet av en refererende nominalfrase ikke avgir semantisk materiale til denne proposisjonen. Det deskriptive innholdet vil kunne spille en avgrensende rolle når det gjelder adressatens kontekstbestemte søk etter referenten til nominalfrasen, eller det vil kunne spore adressaten til å innkassere en kognitiv gevinst i tillegg til ytringens eksplikatur, dog uten at det er tale om en implikatur, altså en kognitiv effekt som ifølge relevansteorien ikke er basert på avkoding i samsvar med språkmodulens regler, men som ene og alene skyldes kontekstdrevne slutninger.

Beskrivelser og sannhetsbetingelser

En ytring av setningen (1) forteller at det finnes tre land hvor en bestemt, omtalt situasjon viser seg å være den samme. Nomenet *land* koder et allmennbegrep som gir en sannhetsbetingelse til den uttrykte proposisjonen. Likeså bidrar tallordet *tre* med en sannhetsbetingelse.

(1) Situasjonen er den samme i tre land.

Hva slags semantisk rolle spiller ordet andre i (2)?

(2) Situasjonen er den samme i tre andre land.

Uttrykker *andre* et begrep som gir et direkte tilskudd til den uttrykte proposisjonen? Eller er oppgaven til dette ordet snarere å aktivere en kontekstbetinget forestilling hos adressaten, noe som i vårt eksempel betyr pragmatisk videreutvikling av den ufullstendige bestemte beskrivelsen *den samme*? Svaret på spørsmålet «den samme som hvor?» er en forutsetning for at den komposisjonelle semantikkens regler skal fungere i pakt med avsenderens intensjon. La oss anta at avsenderen allerede har uttalt seg om en bestemt situasjon i Belgia. Den pragmatisk mest tilgjengelige forståelsen av en ytring av (1) er da at det er tale om tre land til sammen, hvorav Belgia er ett. En ytring av (2) betyr derimot at situasjonen er den samme i fire land, i vår stipulerte kontekst tre land i tillegg til Belgia. (3) blir da et mer eksplisitt språklig uttrykk for den proposisjonen som også en ytring av (2) formidler (i samme kontekst).

(3) Situasjonen er den samme som i Belgia i tre land utenom Belgia.

Vi kan fastslå at samtlige ord i det grammatisk ubestemte nominalet i (2) – *tre*, *andre* og *land* – bidrar med sannhetsbetingelser til den uttrykte proposisjonen.

La oss nå erstatte de ubestemte nominalene *tre land* i (1) og *tre andre land* i (2) med de tilsvarende bestemte nominalene *de tre landene* og *de tre andre landene*. Beskrivelsen av referenten inneholder de samme leksikalske elementene som i (1) og (2), men ifølge teorien om direkte referanse representerer orda *tre*, *land* og *andre* ikke begreper som inngår i den uttrykte proposisjonen når de utgjør den beskrivende delen av de refererende termene i (4) og (5).

(4) Situasjonen er den samme i de tre landene.

(5) Situasjonen er den samme i de tre andre landene.

Selv om den leksikalske betydningen til substantivet og grunntallet i den bestemte beskrivelsen i (4) og (5) er den samme som i (1) og (2), gir ikke denne beskrivelsen noe semantisk materiale til en sannhetsevaluerbar proposisjon. De begrepene som kodes med språklige midler er identiske med allmennbegrepene i de tilsvarende ubestemte nominalene i (1) og (2), men mens det semantiske motstykket til de beskrivende elementene i de ubestemte nominalene går rett inn i setningens logiske form og ytringens kommuniserte proposisjon, er beskrivelsen i de tilsvarende bestemte nominalene i (4) og (5) av rent instrumentell karakter. Der innebærer beskrivelsen at avsenderen gir adressaten beskjed om å søke i den foregående diskursen/arbeidsminnet etter objekter som oppfyller bestemte krav: De må være land, og det må være tre av dem.

Disse kravene bør ikke forveksles med proposisjonens sannhetsbetingelser. Sannhetsbetingelsene trer fram i adressatens bevissthet først når informasjon som er lagret i arbeidsminnet brukes for å forbinde den bestemte beskrivelsen med tre konkrete, omtalte land, for eksempel Frankrike, Tyskland og Sveits, samtidig som den bestemte beskrivelsen *den samme* videreutvikles pragmatisk slik at innholdet av (5) kan eksplisitteres som vist i (6).

(6) Situasjonen er den samme som i Belgia i Frankrike, Tyskland og Sveits.

Det er denne forståelsen av innholdet av (5) adressaten vil lagre i minnet. Han tenker ikke på de tre landene som «de tre (andre) landene», men som den bestemte mengden av nasjoner {Frankrike, Tyskland, Sveits}. Bare denne singulære referenten er kognitivt signifikant for adressaten.

Representantene for teorien om direkte referanse fastholder at den refererende termens kognitive signifikans faktisk er knyttet til uttrykkets karakter, ikke til dets sannhetsfunksjonelle innhold, selve referenten, men jeg mener at beskrivelsen av referenten som tre land i (4) og (5) er uinteressant i et kognitivt perspektiv. Den har utspilt sin rolle når adressaten har identifisert de tre landene på grunnlag av tallordets og substantivets leksikalske betydning og den prosedurale informasjonen som den bestemte artikkelen gir (en instruks om å identifisere en unik referent), i tillegg til slutningsbasert, kontekstavhengig informasjon. Når det gjelder (5), fører dessuten ordet *andre* til en justering av søket etter den intenderte referenten.

Det semantiske motstykket til den bestemte beskrivelsen *resten av landene* i (7) inngår i den proposisjonen som en ytring av (7) uttrykker, men den formelt identiske beskrivelsen i (8) gjør det ikke.

(7) Situasjonen er stabil i noen europeiske land, men det er full krise i resten av landene.

(8) Situasjonen er stabil i Frankrike og Belgia, men det er full krise i resten av landene.

I (8) opptrer nominalfrasen *resten av landene* som refererende term. Det refereres til en bestemt mengde av land som må antas å være representert i adressatens arbeidsminne, land som her settes opp mot nasjonene Frankrike og Belgia. I (7) er uttrykket *resten av landene* brukt attributivt (Donnellan 1966[15]) om land som utgjør komplementet

til den uspesifiserte mengden det kvantifiserte uttrykket *noen europeiske land* representerer. *Resten av landene* er et nytt kvantifisert uttrykk med sannhetsfunksjonelt innhold i (7), men ikke i (8), der bruken av den bestemte beskrivelsen er referensiell. Der er poenget med beskrivelsen å få adressaten til å tenke på noen allerede omtalte land hvor situasjonen er en annen enn i Frankrike og Belgia.

Persepsjonsbasert bestemmelse av hva nominalfrasen denoterer

Jeg vil nå gi et eksempel på en kontekstbetinget tvetydighet som består i at en bestemt nominalfrase tillater både en referensiell tolkning basert på et synsinntrykk som fører til identifisering av et objekt som referent, og en attributiv tolkning som innebærer at det semantiske motstykket til den språklige beskrivelsen blir en ingrediens i den uttrykte proposisjonen. Vi kan forestille oss at (9) blir sagt av en far til en mindreårig sønn. Beskrivelsen i den uthevede frasen kan forstås som singulær eller som generell term, selv om det vel umiddelbart er enklest å tenke seg en kontekst som favoriserer en singulær tolkning.

(9) Det som ligger i denne boksen her, må du aldri røre.

Både demonstrativfrasen *denne boksen her,* og den uthevede konstituenten i sin helhet, fungerer her deiktisk med referanse til et bestemt objekt som befinner seg i en beholder nær avsenderen. Guttungen blir bedt om å rette blikket mot dette bestemte målet og foretar da en bevisst handling. Utvelgelsen av de ytre egenskapene ved objektet som gjør at han senere vil kunne gjenkjenne det og handle i overensstemmelse med farens ordre, skjer derimot ubevisst og selvsagt uten støtte i det konvensjonelle språklige innholdet av den refererende termen. Gutten vil skjønne at forbudet gjelder det utpekte objektet, og ikke bare når dette befinner seg der hvor det ligger i ytringsøyeblikket. Det er synsinntrykket som utgjør grunnlaget for å bestemme referenten, ikke beskrivelsen som forteller at referenten befinner seg på et identifiserbart sted. Den språklige beskrivelsen er sannhetsfunksjonelt irrelevant, selv om den i ytringsøyeblikket fungerer akkurat som den skal, nemlig som instruks om hva adressaten skal rette blikket mot. Funksjonen er altså slett ikke ulik funksjonen til en prosedural markør som det deiktisk brukte indeksikalske uttrykket *der*, som må mettes i kontekst for å kunne fungere som ingrediens i den uttrykte proposisjonen. Det er tenkelig at gutten vet hva det som befinner seg i boksen er for noe, og at han vet hva den slags ting kalles, men det er også mulig at han ikke aner hva det utpekte objektet er. Han vil uansett kunne gjenkjenne det på grunnlag av ytre fysiske kjennetegn i ettertid og huske farens formaning når han støter på det (utenfor boksen). Beskrivelsen av referenten var derimot relevant for ham bare den gangen det utpekte objektet befant seg i en bestemt boks, og da som prosedural indikator til bruk i den pragmatiske fasen av forståelsesprosessen.

Nominalfrasen i (9) tillater imidlertid også en attributiv (deskriptiv) tolkning. Det kan tenkes at det ikke ligger noe i boksen. Subjektet må da tolkes som en kortversjon av «det som ligger i denne boksen her, når det ligger noe der». Det kan være forskjellige ting som fra tid til annen plasseres i denne boksen, og når noe blir lagt der, er den ufravikelige regelen at den tingen ikke skal røres. Beskrivelsen i relativsetningen bidrar da

direkte til det sannhetsteoretiske innholdet. Det finnes ingen mulighet for persepsjonsbasert tolkning av referansen når det ikke er noe i boksen, men selvsagt kan den attributive tolkningen være den rette også når det ligger en eller flere ting der. Enhver forståelse av hva demonstrativfrasen i (9) denoterer, må avgjøres på bakgrunn av en tilgjengelig kontekst, uansett om avsenderens intensjon er å referere til et spesifikt objekt eller til det som til enhver tid måtte befinne seg på det aktuelle stedet.

Ved den pragmatiske tolkningen av (10), hvor presensformen *ligger* er erstattet av fortidsformen *lå*, kan ikke referansen til nominalet bestemmes på grunnlag av persepsjon, men (10) kan heller ikke uttrykke en generell proposisjon om det som eventuelt måtte befinne seg i boksen.

(10) Det som lå i denne boksen her, må du aldri røre.

Beskrivelsen er relevant hvis adressaten tidligere har kunnet se hva som lå i boksen slik at tingen kan gjenkjennes på grunnlag av visse persiperte egenskaper. For at en intendert deskriptiv tolkning skal kunne oppfattes av adressaten, kan preteritum *lå* i (10) med fordel erstattes av presens perfektum *har ligget*; da vises det til hva som helst som måtte ha ligget i boksen.

Vi ser at en beskrivelse kan gi adressaten nyttig informasjon om hvordan en referent skal kunne lokaliseres og identifiseres, uten at selve beskrivelsen av den grunn gir noe bidrag til en sannhetsevaluerbar proposisjon. I det neste avsnittet skal jeg vise at slike beskrivelser kan være relevante selv om de verken bidrar med semantisk materiale til den uttrykte proposisjonen eller er nyttige for adressatens bestemmelse av referansen.

Beskrivelser som neppe fremmer forståelsen av hva det refereres til

Den aller mest opplagte kategorien av beskrivelser som ikke fungerer som semantisk ingrediens i den uttrykte proposisjonen, finner vi kanskje der hvor beskrivelsen inneholder et predikat som referenten ikke oppfyller. Donnellan (ibid) påpekte at beskrivelsen av subjektreferenten i hans berømte eksempel (11) tillater ikke bare den attributive tolkningen som Russells teori om bestemte beskrivelser legger opp til (Russell 1905[16]), men også en referensiell tolkning.[17]

(11) Smith's murderer is insane.

Hvis avsenderen bruker beskrivelsen *Smith's murderer* for å referere til en bestemt person ved navn Jones, da uttrykker avsenderen en potensielt sann singulær proposisjon om Jones uansett om beskrivelsen av ham er i overensstemmelse med virkeligheten eller ei. Teorien om direkte referanse for refererende termer innebærer at beskrivelsen ikke påvirker sannhetsbetingelsene om man legger en referensiell forståelse av uttrykket til grunn. Beskrivelsen av Jones som Smiths morder er sannhetsteoretisk irrelevant. Derfor kan en ytring av (11) være relevant, og til og med sann, dersom Jones er uskyldig og subjektet gis en referensiell tolkning.

Attributive adjektiver i en kompleks nominalfrase har ofte en pragmatisk funksjon som ikke vedrører den uttrykte proposisjonen. De forteller kanskje mest typisk om avsenderens holdning til referenten, men i (12) dreier adjektivet *uimotståelig* seg om hva romankarakteren tror om reaksjonen til den som mottar blomsterbuketten.

(12) Min fordel er at jeg har disse uimotståelige blomstene, tenkte han (forenklet utga-

ve av en setning i et avsnitt fra en kriminalroman av Karin Fossum).

Adjektivet *uimotståelig* bidrar ikke til å lette leserens forståelse av hva demonstrativfrasen refererer til. Eliminerer vi det, vil den uttrykte proposisjonen forbli den samme og det vil være nøyaktig like lett å begripe at det er tale om noen blomster som jeg-personen bærer med seg. En ytring av (12) representerer flere kausalt forbundne, men separate tanker: (*a*) jeg-personen har med seg blomster, (*b*) disse blomstene kan utnyttes til hans egen fordel og (*c*) jeg-personen er overbevist om at den som mottar blomstene, vil finne dem uimotståelige. Den siste av disse tankene presenterer avsenderen som en sekundær proposisjon hvor adjektivet utgjør predikatet. Poenget er at blomstene skal ha en slik virkning på mottakeren at hun slipper ham inn i leiligheten sin. Demonstrativfrasen i (12) bidrar altså til formidling av (*c*), fordi blomstene antas å oppfylle den egenskapen som adjektivformen *uimotståelige* koder, og til formidling av (*a*), fordi demonstrativfrasen er direkte objekt for verbformen *har* i den presenterte setningen.

Mitt neste eksempel er et utsnitt av en avisartikkel (Bergens Tidende 1996) som jeg har funnet i bokmålskorpuset til Språklaboratoriet ved Universitetet i Oslo.

> (13) Oljearbeidernes Fellessammenslutning (OFS) er preget av indre uro og spenninger mellom de ulike foreningene og det sittende styret. – Gubbeveldet tar overhånd. Toppfolkene i organisasjonen ser for mye bakover og for lite fremover, de er blitt navlebeskuende og selvopptatte, sier Lars Kran,[18] leder for Statoilansattes Forening (SAF) til Bergens Tidende. Han som fyrer av kraftsalven leder en forening som det siste året har orientert seg mot YS (AV/BT96/01).

Jeg er interessert i forholdet mellom *han* og relativsetningen *som fyrer av kraftsalven* i siste setning. Den referenten som utpekes ved hjelp av navnet Lars Kran, er så langt framme i lesernes bevissthet idet de støter på beskrivelsen *han som fyrer av kraftsalven* i neste linje, at pronomenet *han* alene ville ha gjort den samme nytten der. Eventuelt kunne journalisten ha brukt navnet *Kran* som refererende term. Poenget med beskrivelsen i relativsetningen kan derfor ikke være å gjøre det lettere for leseren å begripe hvem det refereres til. Denne beskrivelsen gir ingen instruks om hvordan adressaten skal trekke slutninger for å identifisere referenten. Hva kan da rettferdiggjøre formuleringen *han som fyrer av kraftsalven*? Den som skrev reportasjen i BT, valgte å bruke SAF-lederens egne ord i sin beskrivelse av de statoilansattes misnøye med fagforbundet OFS, men det direkte sitatet som starter med *Gubbeveldet tar overhånd …* og ender med *… de er blitt navlebeskuende og selvopptatte*, får jo ikke fram Lars Krans personlige engasjement og sinnsstemning. For at leserne av avisa bedre skal forstå hva som ligger til grunn for den uformelle kontakten mellom SAF og YS, sniker journalisten inn en fargerik beskrivelse av den negative holdningen til pampene i OFS som Lars Kran formidlet i sin tale. Journalisten får leseren til å aktivere en tanke om at Kran brukte kraftig nok skyts mot OFS-ledelsen til å rettferdiggjøre den metaforiske karakteristikken av ham som en som har fyrt av en kraftsalve mot en motstander. Hensikten har primært vært å formidle på en svært økonomisk, indirekte måte at konflikten mellom SAF og moderforbundet OFS er blitt så alvorlig at det ikke er overraskende at styret i SAF har henvendt seg til YS med tanke på et mulig brudd med LO. Skribenten har ikke

gitt leserne en tilleggsopplysning om referenten Lars Kran eller avslørt en bestemt holdning til ham som vil kunne ha en kognitiv egenverdi for leserne av BT. At Kran beskrives som vist i siste setning i (12), kan forsvares bare ut fra skribentens ønske om at leserne tolker sitatet fra talen hans i den rette ånd, gitt opplysningen om at SAF i det siste har orientert seg mot YS.

Referanse, relevans og logisk form

Relevansteoretikerne er kontekstualister, i likhet med språkfilosofer som Recanati (2004[19]) og Bezuidenhout (2002[20]), i opposisjon til såkalte «minimalister» eller «literalister», som mener at en proposisjon ikke skal kunne avspeile informasjon basert på slutninger med mindre slik informasjon er absolutt nødvendig, som ved bruk av indeksikalske uttrykk. Kontekstualistene er ikke uten videre villige til å tillegge den bokstavelige tolkningen av en setning noen erkjennelsesmessig betydning. Relevansteoretikernes eksplikatur er et resultat av at setningens kontekstfrie logiske form utvides og forsterkes i den pragmatiske bearbeidelsesprosessen, i møtet med de slutningene som ytringen av setningen automatisk aktiverer hos adressaten.

Følgende eksempel illustrerer en vesentlig forskjell mellom en relevansteoretisk eksplikatur og en minimal proposisjon som i alt vesentlig er resultatet av avkoding av semantiske størrelser forbundet med språklige uttrykk: To lingvister ser på det annonserte programmet for en bestemt internasjonal konferanse, og den ene produserer ytringen *Det finnes ingen norske lingvister*. Hva må adressaten gjøre for å oppnå en kognitivt relevant semantisk representasjon av dette utsagnet i den stipulerte konteksten? Det er rimelig å tenke seg at meningen er at det ikke finnes noen norsk lingvist som er satt opp som foredragsholder ifølge programmet for konferansen. Dette budskapet formidles på en utvetydig måte ved hjelp av en kort setning som radikalt underspesifiserer avsenderens intenderte eksplikatur. Det skjer i en sammenheng hvor det er ganske opplagt hvordan det innholdet som setningen koder, må utvides ved hjelp av pragmatiske slutninger for at adressaten skal kunne oppnå en tolkning som gjør ytringen relevant. Den tanken som kommuniseres, er ikke at det ikke finnes norske lingvister overhodet, selv om også dette er en sannhetsevaluerbar tanke. Bare forestillingen om at det ikke finnes norske lingvister oppført i programmet, vil være relevant for adressaten. I sitt «tankespråk»[21] har adressaten tolket inn begrepsstruktur som skyldes kontekstdrevne slutninger om avsenderens intensjon.

I et annet tilfelle kan adressaten finne det nødvendig å foreta en pragmatisk videreutvikling av noe som formelt er en regulær imperativsetning, men som viser seg å kreve en tolkning som apodosis i en materiell kondisjonal. I «baggage reclaim»-hallen på Gatwick Airport, London, finnes det et skilt med følgende tekst: *No smoking – Please collect your bags and follow signs after Customs to smoking area*. Enhver som begynner å lese dette, skjønner at forbudet *No smoking* er relevant bare for røykere og vil da kanskje være tilbøyelig til å tro at også resten av teksten er henvendt til røykere. Når man fortsetter lesingen, røper opplysningen om at man skal ta med seg bagasjen sin og gå gjennom tollen, at teksten angår ikke bare røykerne blant de nyankomne passasjerene, men alle reisende, inntil man så igjen må endre tolkningsstrategi fordi det står skrevet at man skal følge merkingen

som fører til røykesonen. Beskjeden blir relevant bare dersom man tolker inn en kondisjonal: «Dersom du trenger å røyke, følger du merkingen til røykesonen etter at du har passert tollen». Eventuelt kunne man hevde at røykere skal ta til seg det fulle budskapet, mens ikke-røykere kan se bort fra den siste delen av teksten, men hva ville nå dette innebære, at man sier at adressaten «ser bort fra den siste delen»?

Her har jeg lyst til å stille et kinkig, men høyst betimelig teoretisk spørsmål. Når setningen *Det finnes ingen norske lingvister* brukes for å uttrykke at det ikke finnes noen norske foredragsholdere på programmet for en bestemt språkvitenskapelig konferanse, står vi overfor en helt normal pragmatisk bearbeidelse av den semantiske representasjonen som setningen koder, en form for kognitiv prosess som har en svært sentral plass innenfor RT. Pragmatisk bestemt tillegg av semantisk struktur er også nødvendig for å begripe det eksplisitte innholdet av den engelske teksten i flyterminalen på Gatwick. Men har vi noen sinne lov til å se bort fra betydningen til visse leksikalske elementer i setningens logiske form (se f.eks. artikkelsamlingen til Preyer og Peter 2002[22] om «logical form») i arbeidet med å avdekke den uttrykte proposisjonen? Sagt på en annen måte, kan vi foreta en pragmatisk bearbeidelse av en ytring som ikke bare går ut på å *legge til* begrepsstruktur som ikke er kodet ved hjelp av språklige midler? Vil det også være behov for å *trekke fra* kodet begrepsstruktur som ikke har noen rettmessig plass i den kommuniserte proposisjonen?

I denne artikkelen har jeg presentert eksempler på begrepsstruktur i nominalfraser som jeg hevder ikke bidrar til den kommuniserte proposisjonen, men spiller en annen rolle for forståelsen av det totale budskapet. Så vidt jeg kan bedømme, tar ikke filosofer og lingvister som har beskjeftiget seg med begrepet logisk form, høyde for at den semantiske strukturen som en gitt setning uttrykker, delvis består av materiale som verken har kognitiv signifikans eller sannhetsteoretisk verdi. Jeg tenker på beskrivende elementer i refererende termer. RT betoner sterkt den betydelige innholdsmessige kløften som finnes mellom setningens logiske form (LF) og ytringens kommuniserte proposisjon (eksplikaturen til ytringen), men det forutsettes alltid at det siste er en rikere begrepsstruktur enn LF, også når det gjelder forholdet mellom hvordan en gitt referent er representert i «tankespråket» sammenlignet med hvordan den er presentert med språklige midler i setningens syntaktiske form. Det er aldri tale om at det finnes en språklig kodet begrepsstruktur som ikke oppnår noen plass i det sannhetsteoretiske innholdet som avsenderen kommuniserer.

Heller ingen annen teori om grensesnittet grammatikk–pragmatikk tillater eliminering av språklig kodet begrepsstruktur.[23] At deskriptivt innhold i refererende nominaler ikke kan frigjøres fra den konseptuelle representasjonen som er basis for pragmatisk utvikling av ytringens eksplikatur, strider mot empiriske observasjoner (Fretheim 2009[24]). En kontekstualist som erkjenner at det kan finnes en avgrunn mellom den logiske formen til en gitt setning og den proposisjonen som en ytring av vedkommende setning uttrykker, bør kunne ta hensyn til den innsikten som «direkte referanse»-filosofene har gitt oss, nemlig at den beskrivende delen av en refererende term ikke fungerer som bestanddel i det sannhetsteoretiske innholdet.

For Sperber og Wilson er tanke og språk adskilte fenomen, men nettopp derfor burde

RT være åpen for tanken om at den språklige beskrivelsen i en refererende term ikke inngår i den uttrykte proposisjonen. Deirdre Wilson (personlig kommunikasjon) er tilbøyelig til å godta at eksplikaturen til en ytring av den engelske utgaven av mitt eksempel (5) – *Situasjonen er den samme* [som i Belgia] *i de tre andre landene* – inneholder nettopp beskrivelsen av landene som «tre andre land», mens tolkningen «Situasjonen er den samme som i Belgia i Frankrike, Tyskland og Sveits», utgjør en implikatur som er avledet på grunnlag av eksplikaturen i kombinasjon med bestemte bakgrunnsantagelser. En slik løsning er motivert av relevansteoriens tro på en direkte «mapping» fra den kontekstuavhengige logiske formen som en setning har, til den proposisjonen som en gitt ytring av setningen uttrykker.

Den analysen som Wilson foreslår for data av typen (5), strider imidlertid mot det relevansteoretiske prinsippet om at eksplikaturen til en ytring må ha en uavhengig kognitiv betydning for adressaten. Eksplikaturen vil kunne aktivere en eller flere implikaturer når ytringen tolkes i lys av bestemte kontekstuelle antagelser, men ingen slik implikatur skal kunne overflødiggjøre eksplikaturen, som forutsettes å ha en kognitiv egenverdi.[25] Dette prinsippet brytes om man sier at den proposisjonen som (6) uttrykker, må betraktes som implikatur i den pragmatiske analysen av (5). (5) og (6) representerer ikke to forskjellige tanker i den konteksten jeg har foreslått, men samme tanke. Den såkalte implikaturen som spesifiserer hvilke land det dreier seg om, medfører da at den antatte eksplikaturen med den bevarte beskrivelsen av referenten som «tre andre land» ikke kommuniserer noe som helst, for opplysningen «Frankrike, Tyskland og Sveits» som er med i implikaturen, er mer informativ enn den beskrivelsen som angivelig tilhører eksplikaturen.

Det finnes en enda viktigere innvending mot å si at (6) uttrykker noe som kunne være en implikatur av (5), enn det faktum at det bryter med relevansteoriens ånd å foreslå en slik analyse. Det er rett og slett umulig å bestemme hva uttrykket *de tre andre landene* i (5) refererer til uten nettopp å skjele til informasjon som er gitt på et tidligere punkt i diskursen. Problemet løses ved at vi velger å betrakte frasen *de tre andre landene* som en prosedural indikator på linje med et anaforisk uttrykk. Den bestemte beskrivelsen må mettes i kontekst akkurat som en pronominal anafor. Trekk ved ytringens kontekst får dermed semantiske konsekvenser, de påvirker vår forståelse av «det som sies». Dette er en oppfatning som Wilson og andre relevansteoretikere har forsvart i kraftige ordelag, og som jeg slutter meg til.

En anonym kommentator har i sin fagfellevurdering utfordret meg på hvorvidt det virkelig finnes konkrete steder i litteraturen hvor Sperber og Wilson, Carston eller andre relevansteoretikere «forplikter seg til at alle uttrykk med semantisk kodet innhold må gi bidrag til et utsagns sannhetsteoretiske nivå». Mitt fremste ankepunkt er at de toneangivende relevansteoretikerne konsekvent har styrt utenom en debatt om forholdet mellom en ytrings kontekstavhengige eksplikatur og den logiske form definert som kontekstfri semantisk representasjon og utgangspunktet for pragmatisk utvikling av ytringens eksplikatur. For øvrig kan man neppe misforstå deres karakteristikk av setningens kontekstfrie logiske form som en ufullstendig semantisk representasjon som i møtet med pragmatiske slutninger kan utvikles til en representasjon av ytringens eksplikatur. Carston sier at lingvistisk semantikk

er strengt «translational» og kan beskrives i utsagn med følgende form: « 'abc' means (= encodes) 'ijk', where 'abc' is a public-language form and 'ijk' a Mentalese form (most likely an incomplete, schematic Mentalese form).»[26] Det er tanken om isomorfi mellom det Carston kaller 'abc' og det hun kaller 'ijk', jeg stiller meg tvilende til. Den semantiske representasjonen 'ijk' skal riktignok kunne bearbeides og utvides gjennom semantiske tillegg som skyldes pragmatiske tankeprosesser, men det semantiske motstykket til alle deler av uttrykket 'abc' vil være bevart i uttrykkets logiske form 'ijk', uten at noen bestanddel går tapt på veien. Dette er problematisk, for formålet med den beskrivende delen av en nominalfrase er ikke nødvendigvis å avgi et begrep til den mentale representasjonen av ytringens innhold ('content'); oppgaven kan like gjerne være å sette adressaten på sporet av de slutningene som er best egnet til å avdekke avsenderens intensjon og gi adressaten den kognitive gevinsten som gjør ytringen relevant, i samsvar med relevansteoriens etablerte skille mellom konseptuell og prosedural semantikk.

Som nevnt ser Deirdre Wilson for seg at alle begreper som kodes ved hjelp av den engelske oversettelsen av den bestemte beskrivelsen *de tre andre landene*, inngår i «tankespråkets» semantiske representasjon av min eksempelsetning (5): *Situasjonen er den samme i de tre andre landene* (*The situation is the same in the other three countries*), til tross for at leseren vet hvilke tre land det faktisk dreier seg om fordi de er nevnt i den umiddelbart foregående diskursen. Adjektivet *uimotståelig* i eksempel (12) viser ikke tilbake på tidligere informasjon som tilfellet er i setning (5), der beskrivelsen *de tre andre landene* krever tekstuell forankring på samme måte som en regelrett anafor, men det finnes en interessant likhet mellom *de tre andre landene* i (5) og *disse uimotståelige blomstene* i (12). Heller ikke beskrivelsen av blomstene som uimotståelige berører ytringens eksplikatur.

Hvordan skal ordformen *uimotståelige* i *disse uimotståelige blomstene* kunne koples fra den semantiske representasjonen som er basis for den pragmatiske utviklingen av ytringens eksplikatur, så lenge denne representasjonen – kjent som setningens LF – ikke tar hensyn til utenomspråklige faktorer, framfor alt avsenderens intensjon? Den som leser (12), vil begripe at ordformen *uimotståelige* er det verbale opphavet til en kommunisert forestilling om at den gamle damen som kommer til å motta blomstene, vil finne dem uimotståelige. Dette er noe annet enn den kommuniserte forestillingen om at mannen har tatt med seg blomster til henne. Bare den siste av disse to tankene tilsvarer ytringens eksplikatur. Kontekstfri avkoding av det lingvistiske innholdet i eksempel (12) er ikke tilstrekkelig til at leseren vil kunne erkjenne at det formidles to separate tanker, for det første at han bærer på blomster som er tiltenkt den gamle damen, og for det andre at hun kommer til å synes at blomstene er uimotståelige (og derfor ikke vil reagere med en kjapp stenging av inngangsdøra fordi den som står utenfor er en ukjent mannsperson).

Ingen kjent teori har noen oppskrift på hvordan man skal kunne gjøre rede for alle kjente misforhold mellom den kontekstuavhengige logiske formen til en setning og den kontekstavhengige proposisjonen som en gitt ytring av setningen uttrykker. Slike misforhold viser seg ikke bare ved at en ufullstendig, skjematisk representasjon av semantisk innhold utvikles til en sannhetseva-

luerbar proposisjon gjennom slutningsbasert modifisering og videreutvikling av begreper som er representerte i setningens LF. I denne artikkelen har jeg argumentert for at de også manifesterer seg ved at konseptuelt innhold i bestemte nominalfraser dropper ut av den komposisjonelle semantikken fordi det har en annen rolle å spille i kommunikasjonsprosessen enn å avgi begreper til den mentale representasjonen av ytringens eksplisitte innhold.

Konklusjon

Det objektet som en refererende term representerer, trenger ikke oppfylle det kravet som den beskrivende delen av frasen koder. Allerede Donnellans berømte artikkel fra 1966 viste dette for bestemte beskrivelsers vedkommende, idet en språkbruker kan benytte en bestemt beskrivelse for å referere i samsvar med sin intensjon, selv om beskrivelsen viser seg å være gal. Beskrivelsen vil ofte være nyttig for å finne ut av referansen, men den trenger ikke å kode noen kognitivt signifikant egenskap ved referenten. En avsender kan for eksempel bruke beskrivelsen *det som ligger i denne boksen her* for å rette adressatens oppmerksomhet mot en bestemt ting som tilfeldigvis befinner seg på det utpekte stedet i ytringsøyeblikket, eller man kan bruke beskrivelsen *han med den hvite skjorta* fordi den deiktisk utpekte mannen tilfeldigvis har hvit skjorte på seg i ytringsøyeblikket.

I en av illustrasjonene mine gir ikke beskrivelsen *han som fyrer av kraftsalven* informasjon som leseren trenger for å bestemme hvilket individ det refereres til i sammenhengen; i stedet bidrar karakteristikken av mannen til å bevisstgjøre leseren på den sterke indignasjonen som til og med fikk ham til å møte til uformelle drøftinger med en fagforening som er en konkurrent til hans eget LO-forbund.

En annen av illustrasjonene mine viser at beskrivelsen av referenten i uttrykket *de tre andre landene* gir beskjed om hvordan adressaten skal kunne identifisere referenten, uten at dette uttrykkets begrepsmessige «karakter» tar del i det sannhetsteoretiske innholdet av ytringen. En beskrivelse i et grammatisk bestemt nominal kan altså gi nyttig informasjon om hva adressaten må gjøre for å fastslå hva det refereres til, uten at den vedrører den uttrykte proposisjonen. Man må trekke veksler på informasjon i en antesedent for å avgjøre om *resten* i *resten av landene* står for komplementet til en tidligere uspesifisert mengde som forblir uspesifisert (deskriptiv lesning), eller for en konkret mengde av land som utgjør et komplement til noen bestemte, tidligere omtalte land (referensiell lesning). I det første tilfellet bidrar en begrepsmessig mettet utgave av *resten* til ytringens innhold; i det siste tilfellet avgir verken *resten* eller *landene* noe begrep til det sannhetsteoretiske innholdet. Nominalet indikerer da bare hvordan adressaten må orientere seg i den foreliggende diskursen for å fastslå hva avsenderen refererer til. En erkjennelse av gyldigheten av dette tilsier at man begynner å ta teorien om direkte referanse alvorlig også innenfor feltet lingvistisk pragmatikk.

Den semantiske informasjonen som et pronomen koder, er ifølge RT av prosedural karakter fordi ordet gir en oppskrift på hvordan adressaten må trekke slutninger for å identifisere referenten, enten på bakgrunn av informasjon som finnes i en språklig antesedent, eller på bakgrunn av persepsjonsbasert informasjon. Det er imidlertid ingen motsetning mellom det at vi tillegger prono-

men et proseduralt innhold og det faktum at et personlig pronomen som *han* også koder et visst begrepsinnhold, idet referenten må være en enkelt person av hankjønn. Vår viten om dette er ment for bruk i den pragmatiske fasen av arbeidet med å bestemme uttrykkets referent og ytringens innhold, nøyaktig som vår viten om at vi må ty til informasjon utenfor setningen for å begripe hva en gitt forekomst av et personlig pronomen refererer til. Etter min oppfatning er pronomenet *han* og beskrivelsen *han med den hvite skjorta* begge uttrykk som begrenser søket etter referenten i samsvar med hva vi vet om den leksikalske betydningen av norske ord. RT godtar at pronomenet *han* har denne rollen, men ikke at beskrivelsen i det referensielle nominalet *han med den hvite skjorta* fungerer på samme måte. Dette har jeg reagert mot.

Hva så med beskrivelser og pronominale former i identitetsutsagn der verbet *være* flankeres av nominaler? Fordi jeg ikke er filosof, har jeg unngått å gå inn på dét fenomenet spesielt. La meg likevel få avslutte med å lufte min tro på at subjektet i et identitetsutsagn står for en egenskap, men at det postverbale nominalet faktisk er en refererende term. Jeg kan spørre hvem jeg bør henvende meg til i en bestemt sammenheng og få til svar at *Han du bør snakke med, det er den mannen der borte*. Beskrivelsen *han du bør snakke med* inngår som predikat i den eksplisitt kommuniserte tanken, men beskrivelsen *den mannen der borte* har kun som oppgave å rette adressatens oppmerksomhet mot rett individ. Det upersonlige pronomenet *det* på subjektets plass representerer et predikat som instansieres av det individet som utpekes ved hjelp av den deiktiske postverbale beskrivelsen. Det heter ikke **Han du bør snakke med, han er den mannen der borte* (jf. *Han/den du bør snakke med, han er der borte*). På den annen side pronominaliserer vi det postverbale nominalet ved hjelp av det personlige pronomenet *han*, ikke det upersonlige *det*: *Den du bør snakke med, det er hán*.[27] Personlige pronomen opptrer mest typisk som refererende uttrykk, upersonlige pronomen har aldri den rollen.

Noter

1 Kaplan, David, 1989a. «Demonstratives». I: Joseph Almog, John Perry og Howard Wettstein (red.): *Themes from Kaplan*. Oxford: Oxford University Press 1989a.
2 Kaplan, David, 1989b. «Afterthoughts». I: Joseph Almog, John Perry og Howard Wettstein (red.): *Themes from Kaplan*. Oxford: Oxford University Press 1989b.
3 Sperber, Dan og Deirdre Wilson: *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell 1986.
4 Wilson, Deirdre og Dan Sperber: «Relevance Theory». I: Horn, Laurence R. og Gregory Ward (red.): *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell 2004.
5 Carston, Robyn: *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Oxford: Blackwell 2002.
6 Blakemore, Diane: *Semantic Constraints on Relevance*. Oxford: Blackwell 1987.
7 Recanati, François: *Direct Reference: From Language to Thought*. Oxford: Blackwell 1993.
8 Perry, John: «Frege on demonstratives». I: *Philosophical Review*. 1977 (86), ss. 474–497.
9 Bach, Kent: «Descriptions: Points of Reference». I: Reimer, Marga og Anne Bezuidenhout (red.):

Descriptions and Beyond. Oxford: Clarendon Press 2004.

10 Grice, H. Paul: *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1989.

11 Frege, Gottlob: «Über Sinn und Bedeutung». I: *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*. 1892, ss. 25–50.

12 Kaplan, David, 1978: «Dhat». I: Peter Cole (red.): *Syntax and Semantics* 9. New York: Academic Press 1978.

13 Wilson, Deirdre og Dan Sperber: «Linguistic Form and Relevance». I: *Lingua*. 1993 (90), ss. 1–25.

14 Corazza, Eros: «On epithets *qua* attributive anaphors». I: *Journal of Linguistics*. 2005 (41), ss. 1–32.

15 Donnellan, Keith: «Reference and Definite Descriptions». I: *Philosophical Review* 1966 (75), ss. 281–304. Utviklingen av teorien om direkte referanse er knapt tenkbar om denne uhyre innflytelsesrike artikkelen til Donnellan ikke hadde eksistert.

16 Russell, Bertrand: «On denoting». I: *Mind*. 1905 (14), ss. 479–493.

17 Etter at Grice utviklet begrepet konversasjonell implikatur, ble det en vanlig språkfilosofisk oppfatning at forskjellen mellom attributiv og referensiell lesning av bestemte beskrivelser ikke er semantisk og at den referensielle tolkningen av en gitt beskrivelse er en bestanddel i en konversasjonell implikatur. Denne implikaturen skal være beregnet på grunnlag av den tilsvarende proposisjonen hvor en attributivt brukt beskrivelse fungerer som logisk konstituent. Implikaturløsningen for ytringer med referensielt brukt beskrivelse avvises på en overbevisende måte av Recanati i boka *Direct Reference* (se sluttnote 7 ovenfor). Forskjellen mellom attributiv og referensiell lesning er, slik jeg ser det fra mitt ståsted som kontekstualist, en genuin semantisk forskjell som er pragmatisk betinget, dvs. den beror ikke på noen språklig tvetydighet; adressatens valg av lesning avhenger av hvilke kontekstuelle premisser som gir best mening, eller rikest tolkning.

18 Mannens identitet er anonymisert. Han heter ikke Lars Kran.

19 Recanati, François: *Literal Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press 2004.

20 Bezuidenhout, Anne: «Truth-conditional Pragmatics». I: *Philosophical Perspectives*. 2002 (16), ss. 105–134.

21 Jerry Fodors «Mentalese» eller «LOT» («language-of-thought»).

22 Preyer, Gerhard og Georg Peter (red.): *Logical Form and Language*. Oxford: Clarendon Press 2002.

23 Tanker som i det minste er delvis forenlige med mine, forfektes imidlertid av George Powell i hans nye bok *Language, Thought and Reference*. Basingstoke UK: Palgrave Macmillan 2010, og Noel Burton-Roberts går mye lenger enn meg i det han i artikkelen «Varieties of semantics and encoding: negation, narrowing/loosening and numericals» i artikkelsamlingen *Pragmatics*. Basingstoke UK: Palgrave Macmillan, 2007, som han selv har redigert, totalt avviser tanken om at språkformer koder begreper, og hevder at semantikk ikke har noen eksistens annet enn i tankespråket.

24 Fretheim, Thorstein: «Conceptual Pointers to Antecedent Information and Reference Resolution». I: Jesus M. Larraxabal og Larraitz Zubeldia (red.): *SPR-09: Proceedings of the ILCI International Workshop on Semantics, Pragmatics and Rhetoric*. Bilbao: University of the Basque Country Press 2009.

25 Se spesielt Robyn Carstons bok *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication* (2002).

26 Carston, Robyn: *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication* (2002: 58).

27 Takk til François Recanati (personlig kommunikasjon) for hans positive oppfatning av mitt forslag om at subjektet i et identitetsutsagn denoterer en egenskap, mens den postverbale nominalfrasen brukes for å referere.